

HÖGSTA DOMSTOLENS BESLUT

meddelat i Stockholm den 12 juni 2018

Mål nr

Ö 4962-17

PARTER

Klagande

U-KA

Ombud: Advokat PB

Motpart

1. Allmänna arvsfonden, 802004-9642

c/o Kammarkollegiet

Box 2218

103 15 Stockholm

2. ME

3. AS

4. HS

SAKEN

Avvisning av talan

Dok.Id 148493

HÖGSTA DOMSTOLEN	Postadress	Telefon 08-561 666 00	Expeditionstid
Riddarhustorget 8	Box 2066	Telefax 08-561 666 86	08:45–12:00
	103 12 Stockholm	E-post:	13:15–15:00
		hogsta.domstolen@dom.se	
		www.hogstadamstolen.se	

ÖVERKLAGAT AVGÖRANDE

Svea hovrätts beslut 2017-10-02 i mål Ö 7325-17

HÖGSTA DOMSTOLENS AVGÖRANDE

Med ändring av hovrätts beslut upphäver Högsta domstolen tingsrättens avvisningsbeslut och lämnar målet åter till tingsrätten för fortsatt handläggning.

YRKANDEN I HÖGSTA DOMSTOLEN

U-KA har yrkat att Högsta domstolen ska undanröja tingsrättens och hovrätts beslut och visa målet åter till tingsrätten för fortsatt behandling.

Allmänna arvsfonden och ME har överlämnat till Högsta domstolen att fatta beslut.

HS och AS har anfört att de anser att hela kvarlåtenskapen ska tillfalla Allmänna arvsfonden.

SKÄL

Frågan i målet

1. Målet gäller klander av arvskifte. Klandraren har inte fört talan mot alla som har angetts såsom dödsbodelägare i arvskifteshandlingen. Frågan är om klandertalan ska avvisas på grund av att så inte har skett.

Bakgrund

Arvskiftet

2. IW avled i november 2012. Boutredningsmannen i dödsboet förrättade arvskifte i april 2017.
3. I arvskifteshandlingen angavs såsom dödsbodelägare Allmänna arvsfonden, arvinge enligt lag, samt U-KA, ME, HS och AS, universella testamentstagare.
4. U-KA och ME var universella testamentstagare enligt ett testamente från 2011 (samtliga tillgångar skulle delas mellan dem båda). ME, HS och AS tillsammans med ytterligare en person som numera är avliden var universella testamentstagare enligt ett testamente från 2012. Det testamentet har i en dom, som i de delar vilka är av betydelse i detta mål, förklarats vara utan verkan. Domen fick laga kraft före arvskiftet.
5. Enligt arvskiftet skulle kvarlåtenskapen, med ett undantag som här saknar betydelse, i sin helhet tillfalla Allmänna arvsfonden. Boutredningsmannen ansåg att testamentet från 2011 hade återkallats.

Klandertalan

6. U-KA väckte i maj 2017 talan om klander av arvskiftet. Med åberopande av testamentet från 2011 yrkade hon att tingsrätten skulle ändra arvskiftet på så sätt att hon skulle få hälften av dödsboets behållning. Talan riktades mot Allmänna arvsfonden och mot dödsboet.
7. Efter det att klanderfristen hade löpt ut för U-KA del inkom hon med en ansökan om tilläggsstämning som riktades mot ME, HS och AS. Samtidigt återkallade hon sin talan mot dödsboet.

Domstolarnas bedömningar

8. Tingsrätten avskrev U-KAs talan mot dödsboet och avvisade talan i övrigt.
9. Hovrätten har avslagit U-KA överklagande. Som skäl angav hovrätten att U-KA inte inom klanderfristen hade väckt talan mot ME, som i sin egenskap av universell testamentstagare i testamentet från 2011 fick anses vara delägare i dödsboet.

Rättsliga utgångspunkter*Lagregleringen*

10. Tidigare fanns det i 23 kap. 8 § ärvdabalken en regel om klander av arvskifte som angav att en delägare som ville klandra skiftet hade att väcka talan mot övriga delägare inom tre månader efter delgivningen. Om så inte skedde var rätten till talan förlorad.
11. År 1988 infördes det i äktenskapsbalken en fullständig reglering beträffande tvångsförfarandet vid bodelning. Det ansågs då onödigt att ha en särskild reglering i ärvdabalken för skifte genom skiftesman (se SOU 1981:85 s. 413 och 457 f.). I stället anges nu i 23 kap. 5 § ärvdabalken att det som föreskrivs i 17 kap. 1–4 och 6–9 §§ äktenskapsbalken om bodelning, bodelningsförrättare och make ska gälla i fråga om arvskifte, skiftesman och delägare i boet. Reformen var i denna del inte avsedd att innebära någon förändring i sak (se prop. 1986/87:1 s. 250).
12. Enligt 17 kap. 8 § andra stycket äktenskapsbalken får en make som är missnöjd med en bodelning klandra denna. Det ska ske genom att talan väcks mot den andra maken vid den tingsrätt som har förordnat bodelningsförrättaren. Sådan klandertalan ska väckas inom fyra veckor efter delgivning av

bodelningshandlingen. Klandras inte bodelningen inom denna tid har maken förlorat sin rätt till talan.

13. Överfört till ett arvskifte innebär det sagda att en dödsbodelägare som är missnöjd med ett arvskifte har att inom föreskriven tid väcka talan mot ”delägare i boet”. Det som föreskrivs om make ska ju gälla ifråga om delägare i boet.

Verkan av att klandertalan inte har väckts i tid

14. Att en dödsbodelägare har förlorat sin rätt till talan när han eller hon inte klandrat skiftet i tid innebär att delägaren inte längre kan väcka någon klandertalan. Det hindrar inte att någon annan kan föra en klandertalan som skulle kunna påverka delägarens rätt i boet. När en sådan talan förs är delägaren inom rättegångsbalkens ramar i princip fri att göra invändningar mot framställda ändringsyrkanden men får inte yrka förändring av skiftet till sin fördel (jfr ”Den motkandrade bodelningen” NJA 2008 s. 740).

Rättspraxis avseende den tidigare regleringen

15. Det krav som fanns uttryckt i den tidigare regleringen – och som innebar att alla övriga delägare skulle stämmas inom klanderfristen – har i vissa rättsfall upprätthållits strikt. Således har en klandertalan avvisats när den inte har förts mot alla dödsbodelägare (se NJA 1957 s. 745). Också i ett fall där talan hade riktats mot dödsboet och först efter klanderfristens utgång justerats till att gälla de enskilda dödsbodelägarna har talan avvisats såsom för sent väckt (se NJA 1981 s. 548).

16. Det har emellertid också gjorts undantag från regeln att en klandertalan ska väckas mot alla övriga dödsbodelägare. I rättsfallet NJA 1979 s. 448 konstaterade Högsta domstolen att ett bifall till klandrarens yrkande inte skulle kunna innebära någon nackdel för den dödsbodelägare mot vilken talan inte hade förts, vare sig med avseende på storleken av hans lott eller beträffande

det slag av egendom som utläggs på lotten eller i något annat hänseende. Inte heller skulle någon annan delägars rätt kunna påverkas. Det skulle således, enligt domstolen, inte fylla någon praktisk funktion att föra talan mot den ifrågavarande dödsbodelägaren. En rättstillämpning enligt vilken kärandenas talan avvisades skulle under sådana förutsättningar ha framstått ”som utslag av en opåkallad formalism, ägnad att leda till stötande resultat”. Invändningen om rättegångshinder ogillades därför.

Huvudregeln är alltjämt att talan ska väckas mot alla övriga delägare

17. Numera föreskrivs det alltså i ärvdabalken inte längre uttryckligen mot vem en klandertalan ska väckas. I stället regleras frågan indirekt genom en hänvisning till vad som enligt äktenskapsbalken gäller beträffande klander av bodelning. Klandertalan ska då enligt lagtexten väckas mot den andra maken, som alltid är berörd av en sådan talan. Huruvida en talan mot ett skifte måste omfatta alla övriga delägare i boet eller bara den eller dem som berörs av den begärda ändringen ger lagtexten mot denna bakgrund inget klart besked om.

18. Som har nämnts i det föregående (se p. 11) uttalas det i förarbetena att de förändringar som 1988 gjordes av reglerna om klander av arvskifte inte var avsedda att leda till någon förändring i sak. Vidare är en läsning av lagtexten som innebär att en klandertalan ska rikta sig mot alla övriga dödsbodelägare möjlig. En sådan ordning har dessutom goda skäl för sig. I regel innebär en framgångsrik klandertalan att de övriga dödsbodelägarnas rätt berörs, t.ex. genom att deras kvotdelar blir mindre eller lottläggningen en annan. Det kan vidare vara svårt att när klandertalan väcks bedöma vilka som skulle komma att beröras om talan vinner framgång.

19. Mot denna bakgrund bör också enligt den nu gällande regleringen huvudregeln vara att den som önskar klandra ett arvskifte har att inom klanderfristen väcka talan mot alla övriga dödsbodelägare.

20. Den nu beskrivna huvudregeln bör emellertid inte tillämpas så strikt att en klandertalan, som är riktad mot enbart vissa dödsbodelägare, avvisas, trots att det inte skulle fylla någon praktisk funktion att väcka talan också mot övriga dödsbodelägare. Detta gällde redan enligt den äldre regleringen (se p. 16 i anslutning till NJA 1979 s. 448). Det är också i linje med att en dödsbodelägare som inte skulle beröras av den förändring av skiftet som klandraren yrkar torde sakna rätt att själv föra talan om en sådan förändring. För att en klandertalan ska sakna praktisk funktion med avseende på viss dödsbodelägare bör det krävas att det framstår som klart att ett bifall till klandertalan, såsom den har utformats av klandraren, inte kan komma att påverka dödsbodelägarrens rätt.

Bedömningen i detta fall

21. U-KA har väckt talan mot endast Allmänna arvsfonden. Talan har således inte väckts mot ME, HS och AS, vilka också är upptagna som dödsbodelägare i skifteshandlingen.

22. Det testamente som låg till grund för att HS och AS upptogs som dödsbodelägare saknar verkan. Till följd av detta har de inte tilldelats någon egendom vid arvskiftet. Mot denna bakgrund framstår det som klart att de inte kan påverkas av U-KAs talan. Det förhållandet att U-KA inte inom klanderfristen har väckt talan mot HS och AS utgör följaktligen inte skäl att avvisa hennes talan.

23. U-KA har i målet yrkat att hon, med stöd av testamentet från 2011 och i stället för Allmänna arvsfonden, ska få ut hälften av boets tillgångar. Också ME är universell testamentstagare enligt detta testamente. U-KAs talan innebär emellertid att hon inte gör anspråk på den hälft av boets behållning som enligt det nämnda testamentet skulle tillfalla ME. Den rätt som ME eventuellt kan ha haft med stöd av samma testamente berörs alltså inte av

U-KAs talan. Inte heller det förhållandet, att U-KA inte inom klanderfristen har väckt talan mot ME, utgör därför skäl att avvisa hennes talan.

24. Det framstår alltså som klart att en talan mot någon annan än Allmänna arvsfonden inte skulle fylla någon praktisk funktion. U-KAs överklagande ska därför bifallas och hovrättens beslut ändras på så sätt att målet lämnas åter till tingsrätten för fortsatt handläggning.

I avgörandet har deltagit: justitieråden Stefan Lindskog, Agneta Bäcklund, Anders Eka, Sten Andersson, Petter Asp (referent)
Föredragande justitiesekreterare: Emelie Hansell